

Retningslinjer for anvendelse af arbejdsklausuler og sociale klausuler

Kommunalbestyrelsen i Bornholms Regionskommune har vedtaget at fremme brugen af sociale klausuler og arbejdsklausuler i forbindelse med udbud og udliciteringer i relevante udbud.

Kommunalbestyrelsen ønsker at fremme det rummelige arbejdsmarked, at understøtte uddannelse af arbejdskraft og at sikre ordentlige løn- og arbejdsvilkår.

Betegnelse Leverandør, dækker over alle typer af leverandører og entreprenører til Bornholms Regionskommune.

Kædeansvar

Kommunalbestyrelsen har vedtaget at gøre kædeansvar gældende, hvor det er muligt. Det betyder, at kommunen altid skal gøre kædeansvar gældende over for eventuelle underleverandører i forhold til sociale klausuler og arbejdsklausuler, i det omfang det ikke strider mod EU-retten eller dansk ret. Kædeansvar gøres gældende og håndhæves via kontrakten med hovedleverandøren.

Anvendelse af sociale klausuler

I forbindelse med udbud og indgåelse af kontrakter og rammeaftaler med eksterne leverandører anvender Bornholms Regionskommune sociale klausuler samt arbejdsklausuler. Dette anvendes for at sikre uddannelse i form af f.eks. praktik- og elevpladser, beskæftigelse af ledige samt ordentlige løn- og arbejdsvilkår for medarbejdere.

Hvor det er muligt og formålstjenligt, skal dette benyttes som et kontraktvilkår.

Det skal dog iagttages, at visse områder er reguleret af lovgivningen på en sådan måde, at der ikke lovligt kan stilles sociale krav til leverandørerne. Der kan kun stilles sociale klausuler, der relaterer til den udbudte opgave, og ifølge EU-retten må de stillede sociale klausuler ikke henvise til danske ordninger. De stillede sociale klausuler skal respektere principperne om proportionalitet og ligebehandling.

Ved brug af sociale klausuler skal det fremgå af udbudsmaterialet, at den der vinder udbuddet, påtager sig en nærmere angivet social forpligtigelse. Formålet med sociale klausuler er dels at understøtte uddannelse af fremtidens arbejdskraft, at fastholde personer på arbejdsmarkedet, at forebygge nedslidning, og at integrere personer, der er uden for arbejdsmarkedet. Sociale klausuler skal opfattes bredt og kan tillige eksempelvis indeholde krav vedr. tilgængelighed for ældre og handicappede mv.

For at leve op til forpligtelsen om sociale klausuler vil der i de berørte kontrakter og rammeaftaler blive stillet krav om beskæftigelse af personer under oplæring, herunder f.eks. praktikanter, lærlinge, og/eller andre medarbejdere beskæftiget på særlige vilkår i kontraktperioden til udførelse af den udbudte opgave.

Generelle bemærkninger om sociale klausuler

Der kan lovligt anvendes sociale klausuler, når følgende tre betingelser er opfyldt:

- **Klausulen skal overholde** de EU-retlige principper om, ligebehandling, gennemsigtighed og proportionalitet. Kravet må ikke diskriminere fx udenlandske virksomheder eller arbejdstagere, ligesom der heller ikke kan stilles krav om udelukkende at beskæftige unge bornholmere.
- **Klausulen** skal være forbundet med kontraktens genstand. Kravet til leverandøren skal være rimeligt i forhold til den opgave, der udføres, herunder opgavens økonomiske størrelse.
- **Klausulen** skal fremgå af udbudsmaterialet og være nævnt i udbudsbekendtgørelsen.

Pligten til at undersøge, om der skal stilles krav i et udbud, er som hidtil betinget af, at den udbudte opgave har en varighed på mindst 6 måneder.

Ved opgaver af kortere varighed kan der efter konkret vurdering opfordres til at tilbyde beskæftigelse af personer under oplæring, udvalgte grupper af ledige eller uddannelsesforløb for studerende.

Sociale klausuler om personer under oplæring, herunder uddannelses- og praktikpladsaftaler

Anvendelsen af sociale klausuler om beskæftigelse af personer under oplæring, herunder uddannelses- og praktikpladser har primært til formål at skaffe elev- og praktikpladser til personer, der er i gang med en erhvervsuddannelse eller en tilsvarende uddannelsesordning fra et andet EU-land.

Ved elev/praktikant forstås en arbejdstager, med hvem leverandøren indgår eller har indgået en uddannelsesaftale, som led i et uddannelsesforløb f.eks. i henhold til lov om erhvervsuddannelser, eller som er omfattet af en lignende ordning i et andet EU-land.

a. Lovkrav om at indføre vilkår om anvendelse af personer under oplæring for visse typer af offentlige kontrakter

Med virkning fra 1. juli 2022 er der i udbudslovens § 176, stk. 2, indført en forpligtelse til for offentlige ordregivere, at indføre krav om anvendelse af personer under oplæring i visse typer af offentlige kontrakter.

En tilsvarende forpligtelse er indsat i tilbudslovens § 7, stk. 1.

Forpligtelsen gælder efter begge regelsæt for bygge- og anlægskontrakter, som udføres i Danmark, har en varighed på minimum 6 måneder og har en kontraktværdi på over 5 mio. kr.

Det følger af henholdsvis udbudslovens § 176, stk. 3 og tilbudslovens § 7, stk. 2, at forpligtelsen ikke gælder, når anvendelsen af personer under oplæring

1. medfører en sikkerhedsrisiko
2. ikke egner sig til gennemførelse af kontrakten, eller
3. strider mod anden lovgivning

Lovkravene erstatter det tidligere "Følg eller forklar-princip", som dermed er afskaffet.

Særligt for udbud efter udbudsloven gælder det, at Erhvervsministeren i medfør af udbudslovens § 176, stk. 4 har fastsat nærmere regler om, hvilke kontrakter, der er omfattet af bestemmelsen i § 176, stk. 2. Reglerne fremgår af BEK nr., 1079 af 29. juni 2022 om krav om anvendelse af personer under oplæring i offentlige kontrakter. Det fremgår af bekendtgørelsen, at kravet om anvendelse af personer under oplæring gælder for følgende typer kontrakter:

Som nævnt ovenfor, offentlige bygge- og anlægskontrakter som:

- Udføres i Danmark,
- Har en varighed på minimum 6 måneder fra kontraktunderskrivelse til levering og
- Har en kontraktværdi på over 5 mio. kr.

Offentlige tjenesteydelseskontrakter, som:

- Udføres i Danmark,
- Har en varighed på minimum 6 måneder fra kontraktunderskrivelse til levering,
- Har en kontraktværdi på over 5 mio. kr. og
- Er omfattet af en eller flere af følgende CPV-koder:
  - 50000000-50884000 (Reparations- og vedligeholdelsestjenester).

- 51000000-51900000 (Installationstjenester).
- 60000000-60651100 (Transporttjenester - ikke affaldstransport).
- 90910000-90919300 (Rengøring).

Det fremgår af bekendtgørelsens § 3, at kravet i udbudslovens § 176, stk. 2 kan opfyldes ved anvendelse af, men ikke afgrænset til, personer omfattet af

- 1) Lov om erhvervsuddannelser.
- 2) Lov om forberedende grunduddannelse.
- 3) AMU-kontraktuddannelser.
- 4) Lov om integrationsgrunduddannelse.
- 5) Øvrige oplæringsordninger, hvor personen opnår den nødvendige faglighed til efter endt oplæring at kunne varetage de pågældende opgaver selvstændigt.

Kravet om personer i oplæring kan ikke opfyldes ved anvendelse af personer, der i kontraktperioden alene indgår i oplæringsforløb, der har til formål at kvalificere personerne til at begå sig sikkert på en arbejdsplads el.lign.

b. Principper for udfærdigelse af klausuler om personer under oplæring

Klausulen skal være proportional

Ordregiver må ikke stille krav til leverandørerne, som er uegnede eller går ud over, hvad der er nødvendigt i forhold til kontraktens udførelse. Med andre ord skal kravet til leverandøren være rimeligt i forhold til den udbudte opgave. Ordregiver skal inddrage følgende forhold i vurderingen:

Er kravet om elever/praktikanter relevant i forhold til de arbejdsopgaver, kontrakten indeholder?

Ordregiver skal overveje, om klausulen er egnet til eller relevant for udførelsen af den udbudte pågældende kontrakt. Hvis kontrakten alene indeholder opgaver, der ikke er relevante for uddannelses- og praktikaftaler, vil det som udgangspunkt ikke være proportionalt at stille krav til ansættelse af elever.

Hvor lang tid må kravet om uddannelses- og praktikpladsaftaler gælde? En klausul om ansættelse af elever/praktikanter må ikke forpligte leverandøren i længere tid end den udbudte kontrakts løbetid. Ordregiver skal derfor vurdere Leverandørernes faktiske muligheder for at indgå uddannelses- og praktikaftaler i forhold til kontraktens løbetid. Det er ikke et krav, at oplæringen/praktikforløbet startes og færdiggøres i kontraktperioden. Oplæringskravet kan således opfyldes ved påbegyndte oplæringsforløb, som fortsætter ind i kontraktperioden, og ved oplæringsforløb, som først afsluttes efter udløbet af kontraktperioden.

Hvor mange elever/praktikanter kan der kræves ansat?

Hvis opgaven er vurderet egnet til klausuler, skal ordregiver vurdere, hvor meget faguddannet arbejdskraft (med tilhørende erhvervsuddannelser) en leverandør må forventes at anvende til kontraktens udførelse, og med afsæt i dette vurdere, hvor mange elever/praktikanter der kan stilles krav om.

Overførsel af elever/praktikanter eller krav om nyansættelse

Ordregiver kan kun kræve nyansættelser fra en leverandør, såfremt Leverandøren er godkendt til yderligere praktikpladser. Såfremt dette ikke er tilfældet, fordi Leverandøren allerede har besat alle dens godkendte praktikpladser, skal ordregiver acceptere, at der sker overførsel af allerede ansatte elever/praktikanter til opgaven.

Klausulen skal være forbundet med kontraktens genstand:

I forhold til oplæringsklausulen betyder det, at klausulen skal relatere sig til de opgaver, som er nødvendige for at opfylde den konkrete kontrakt. Der kan således f.eks. kun stilles krav til anvendelsen af personer under oplæring på den konkrete kontrakt, og ikke til leverandørens øvrige kontrakter. Det vil således f.eks. være i strid med dette princip at stille krav til at en bestemt andel af leverandørens ansatte skal være elever/personer under oplæring.

Klausulen skal overholde ligebehandlings- og gennemsigtighedsprincippet

Det indebærer bl.a., at det ikke er tilladt at stille krav om, at elever/praktikanter fx skal komme fra Danmark eller et andet specifikt EU-land, fra en bestemt erhvervsskole eller et særligt geografisk område. Elever/praktikanter fra andre EU-/EØS-lande, der er omfattet af tilsvarende uddannelsesordninger som beskrevet i oplæringsklausulen, dvs. ordninger med et tilsvarende uddannelsesmæssigt formål, opfylder klausulerne på samme måde som danske elever/praktikanter. Klausulen skal således defineres uafhængigt af danske uddannelsesordninger, og skal beskrives på en sådan måde, at den pågældende uddannelsesordning, og hermed persongruppen omfattet af uddannelsesordningen kan læses og forstås uden selvstændigt kendskab til den pågældende danske uddannelsesordning.

Ordregiver skal sikre gennemsigtighed omkring klausulen, Ordregiver kan fx i materialet beskrive, at leverandøren skal sikre, at mindst x antal stillinger, der anvendes til opfyldelse af kontrakten, skal besættes med elever. Det kan her være relevant at anføre, om Leverandøren kan opfylde klausulen ved at anvende allerede ansatte elever

Medfører kravet om anvendelse af personer under oplæring en sikkerhedsrisiko? (Udbudslovens §176, stk. 3, nr. 1 og tilbudslovens § 7, stk. 2, nr. 3)

Sikkerhedsrisikoen kan både vedrører selve personen under oplæring, men også andre personer, eller risici, der ikke direkte vedrører andre personer, men sikkerheden i andre henseender.

Er kravet om anvendelse af personer under oplæring egnet i forhold til gennemførelsen af kontrakten? (Udbudslovens § 176, stk. 3, nr. 2 og tilbudslovens § 7, stk. 2, nr. 4)

Ordregiver skal overveje, om klausulen er egnet til gennemførelsen af den udbudte pågældende kontrakt. Hvis klausulen stiller krav om uddannelses- og praktikaftaler og kontrakten alene indeholder opgaver, der ikke er egnede til uddannelses- og praktikaftaler, f.eks. fordi kontrakten ikke kræver kvalificeret arbejdskraft, vil det som udgangspunkt ikke være proportionalt at stille krav til ansættelse af elever/praktikanter eller andre personer under oplæring.

Strider kravet om anvendelse af personer under oplæring imod anden lovgivning? (Udbudslovens § 176, stk. 3, nr. 3 og tilbudslovens § 7, stk. 2, nr. 5)

Ordregiver er ikke forpligtet til at anvende personer under oplæring, hvis det strider imod anden lovgivning. Det vil f.eks. kunne være situationer, hvor arbejdsmarkedslovgivning er til hinder for anvendelsen af personer under oplæring. I så fald viger pligten i § 176, stk. 2, for denne lovgivning.

Særlige vilkår

Hvis formålet med klausuler omkring oplæring, herunder uddannelses- og praktikpladser ikke kan opnås, hvis opgaven eksempelvis ikke har tilstrækkeligt uddannelsespotentiale (målt som faglært arbejde i en opgave), skal der i stedet fokuseres på støttede beskæftigelsesforløb til grupper af ledige på særlige vilkår eller uddannelsesforløb for studerende. Dette kan gøres ved at opfordre til at tilbyde beskæftigelse af den valgte målgruppe eller ved for udvalgte grupper af lediges vedkommende at inddrage det som konkurrenceparameter, hvis det konkret skønnes relevant.

Beskæftigelse af ledige på særlige vilkår forstås som personer under 65 år med varige begrænsninger i arbejdsevnen, som ikke kan opnå eller fastholde beskæftigelse på normale vilkår på arbejdsmarkedet.

Beskæftigelsen af ledige på særlige vilkår skal ske gennem ansættelse af ledige i enten virksomhedspraktik, løntilskud eller fleksjob efter lov om aktiv beskæftigelsesindsats, eller gennem ansættelser af ledige som er omfattet af lignende ordninger for ledige i et andet EU-land.

Klausuler omkring særlige vilkår skal opfylde samme krav som sociale klausuler om oplæring, og uddannelses- og praktikpladser.

Klausulen skal være ledsaget af en bestemmelse i kontrakten om, hvordan ordregiver vil følge op på de stillede krav, og herunder hvilke sanktionsmuligheder ordregiver vil anvende, såfremt leverandøren ikke overholder forpligtelsen.

Anvendelse af arbejdsklausuler

Bornholms Regionskommune anvender arbejdsklausuler ved bygge- og anlægsarbejder samt på tjenesteydelsesområdet. Med arbejdsklausuler menes, at der stilles krav om normal løn (herunder særlige ydelser), arbejdstid og andre arbejdsvilkår, som ikke er mindre gunstige end dem, der gælder for arbejde af samme art i henhold til en kollektiv overenskomst indgået af de inden for det pågældende faglige område mest repræsentative arbejdsmarkedsparter i Danmark, og som gælder på det danske område.

Ved alle udbud i Bornholms Regionskommune stilles der krav om, at de individuelle rettigheder og pligter i den til enhver tid gældende danske overenskomst skal følges, ligesom enhver entreprenør, der entrerer med Bornholms Regionskommune, forpligtes til at sikre, at eventuelle underentreprenører også overholder arbejdsklausulerne, for så vidt angår individuelle rettigheder og pligter.

Samtidig tilknyttes der en ret til at ophæve kontrakten, hvis kravene ikke overholdes.

Forpligtelsen til at anvende arbejdsklausulen gælder både EU-udbud og udbud efter tilbudsloven samt forsyningsvirksomhedsdirektivet.

Uddybning af arbejdsklausuler beskrives i dokumentet Arbejdsklausuler for sikring af arbejdstagerrettigheder.

Vurdering af elev-potentiale for den udbudte opgave

Nedenfor findes et eksempel på, hvordan en kontrakts elevpotentiale kan vurderes. Vurderingen skal dog altid foretages under hensyntagen til opgavens økonomiske størrelse, kompleksitet, sammensætning og varighed. Som et regneeksempel kan der fx tages udgangspunkt i, at det normalt vil være muligt, at 10 pct. af det samlede timeantal for faglært arbejde på opgaven bliver udført af elever.

Det er altid op til ordregiver at foretage en konkret vurdering af, hvor stor en andel elever/praktikanter opgaven kan bære.

Eksempel:

I Bornholms Regionskommune (Center for Ejendomme og Drift) vurderes antallet af elevårsværk i den konkrete kontrakt ud fra den forventede mængde faglært arbejde (med tilhørende erhvervsuddannelse) i opgaven.

Opgavens potentiale vurderes ved anvendelse af nedenstående systematik, idet der benyttes et entrepriseeksempel (hoved- og fagentrepriser).

Det samlede anlægsbudget opdeles i følgende hovedposter:

Håndværkerydelser	xx kr.
Øvrige omkostninger	xx kr.
Samlet anlægsbudget	xx kr.

Håndværksudgifterne opdeles pr. entreprise og eventuelt yderligere på bygningsdelsniveau for en mere detaljeret vurdering.

Reserver og hensættelse til uforudsete udgifter medregnes ikke.

For enhver entreprise angives den skønnede fagrelevante lønudgift, og på den baggrund vurderes potentialet for elever/praktikanter med udgangspunkt i, at 10 pct. af det samlede timetal beskæftiges af praktikanter/elever.

Potentialet opgøres som årsværk (helårsstillinger), men kan i praksis være sammensat af deltidsbeskæftigede på opgaven.

Der tages udgangspunkt i en gennemsnitsløn inkl. sociale ydelser og andre omkostninger til medarbejderen.

Opgavens potentiale findes ved følgende formel:

$$\text{Antal årsværk} = \frac{\text{Skønnede fagrelevante lønudgifter}}{\text{Gennemsnitsløn}} * 10 \text{ pct.}$$

Bornholms Regionskommune vurderer hovedentrepriser samlet, mens fagentrepriser vurderes enkeltvis, i forhold til hvor mange elevårsværk der kan stilles krav om.

Grundet opgavernes forskellige indhold af faglært arbejde er der stor variation i forholdet mellem opgavens forventede størrelse og det krævede antal årsværk elever. Således kan der i mindre opgaver stilles krav om fx ét elevårsværk, som indebærer en stor andel faglært arbejde og krav om ét elevårsværk i et langt større anlægsprojekt, som indebærer en mindre andel faglært arbejde.

Kontrol med overholdelse af klausulerne

Bornholms Regionskommunes kontrol med overholdelse af arbejds- og sociale klausulerne tilrettelægges og gennemføres ud fra en proportionalitetsvurdering og en risikovurdering.

Ved proportionalitetsvurdering menes, at Bornholms Regionskommune vil prioritere kontrakter af stor økonomisk værdi eller politisk betydning. Dette omfatter bl.a. større bygge- og anlægsprojekter. Dette indebærer dog ikke, at kommunen ikke vil føre kontrol med "mindre" kontrakter. Kommunen vil løbende gennemføre stikprøvekontroller med kontrakter i alle størrelsesordner.

Ved risikovurdering menes, at Bornholms Regionskommune vil prioritere kontrakter, hvor der baseret på kommunens egen erfaring, er størst risiko for manglende overholdelse af klausulerne. Bornholms Regionskommunes kontrol med overholdelse af klausulerne kan både iværksættes på eget initiativ, på baggrund af henvendelse fra fx fagforeninger og borgere, eller på baggrund af medieomtale.

Håndhævelse af klausulerne

Hvis Bornholms Regionskommune konstaterer en overtrædelse af klausulerne, skal kommunen nøje overveje, hvilket sanktionsværktøj der er det rette.

Bornholms Regionskommune vil som det klare udgangspunkt altid give leverandøren mulighed for at dokumentere overholdelse af klausulen, selv hvis der er en velbegrundet mistanke om overtrædelse. Kommunen fortaber ikke sin ret til at håndhæve klausulerne ved at afvente dokumentation.

Bornholms Regionskommune vil som udgangspunkt ikke iværksætte sanktioner inden først at have søgt en dialog med leverandøren om overtrædelsen. Kommunen er aldrig forpligtet til at iværksætte en sanktion ved overtrædelse.

Bornholms Regionskommune kan risikere at skulle tilbagebetale med renter og i yderste konsekvens ifalde et erstatningsansvar for påført tab ved uretmæssig brug af sanktionerne.

Opfølgning

Generelt skal ordregiver altid gennemføre en kontraktopfølgning for at sikre sig, at leverandøren leverer ydelsen/opgaven i overensstemmelse med det aftalte.

I forbindelse med udbud af bygge- og anlægsopgaver vil der blive stillet krav til registrering og rapportering af leverandørens overholdelse af arbejdsklausuler og eventuelle sociale klausuler samt forhold på byggepladsen

under afholdelse af sikkerheds- og byggemøder. Leverandøren vil skulle fremlægge en praktikant-/lærlingeplan som en del af arbejdsplanen, som der vil blive fulgt op på.
Derudover vil der foretages uanmeldte stikprøver, der vil indgå i den årlige afrapportering.

I forbindelse med tjenesteydelsesopgaver vil opfølgningen være en del af opstartsmødet og de løbende statusmøder med leverandøren.

Der udarbejdes en rapporteringsskabelon, som med fordel kan udfyldes løbende.

I forhold til det politiske niveau afrapporteres en gang årligt i februar måned (første gang februar 2023) til kommunalbestyrelsen om brugen af arbejdsklausuler og sociale klausuler for elever/praktikanter og beskæftigelse af ledige i kontrakter og rammeaftaler for det forgangne år.

Det skal i rapporteringen fremgå, hvorvidt der er stillet krav om beskæftigelse af andre ledige end praktikanter. Ligeledes skal det fremgå, i hvilken udstrækning der er udført kontrolbesøg på byggepladser m.m., samt hvorledes resultaterne af disse besøg fordeler sig.

Bilag til 'Retningslinjer om anvendelse af sociale og arbejdsklausuler'

- Arbejdsklausuler for sikring af arbejdstagerrettigheder

Nedenstående bilag er bilag under udarbejdelse til brug for anvendelse af sociale og arbejdsklausuler.

- Bilag A: Udkast til kontraktklausul for beskæftigelse af personer under oplæring.
- Bilag B: Udkast til kontraktklausul for beskæftigelse af ledige.
- Bilag C: Vejledning til leverandører.
- Bilag D: Rapporteringsskema om brugen af sociale klausuler
- CSR: Leverandørens samfundsansvar

Spørgsmål omkring de sociale klausuler kan rettes til følgende medarbejdere i Budget og indkøb:
Michael Mogensen, mail: Michael.Mogensen@brk.dk, tlf. 56 92 41 12
Mette Rasch Pedersen, mail Mette.Rasch@brk.dk, tlf. 56 92 10 41

Center for Ejendomme og Drift:
Kim Eilif Rasch Pedersen, mail Kim.Eilif.Pedersen@brk.dk, tlf. 21309634